

DOKTORI MŰ TÉZISEI

dr. Jójárt Borbála Gyöngyike

A büntetés-végrehajtás kontrollja és jogpolitikai irányai különös tekintettel a büntetés-végrehajtási bíró eljárására nemzetközi összehasonlításban

PÉCS

2013

1. A kitűzött tudományos feladat, a kutatási téma rövid összefoglalása

„Úgy mondják, hogy nem ismer valaki igazán egy országot, amíg nem látta belülről annak börtöneit. Egy országot nem arról kell megítélni, hogy miképpen bánik a legnagyobb rangú polgáraival, hanem a legalacsonyabb sorban lévőkkel.”¹

A büntetés-végrehajtási jog komoly kihívást jelent alkalmazóinak. Az elmúlt időszakban rendszeresen visszatér a jogterület új, egységesítő kodifikálásának próbálkozása, talán most állunk ahhoz a legközelebb, hogy ténylegesen e szándék megvalósuljon.

A végrehajtás alatt álló személy és a végrehajtást végző szerv kapcsolatának jogi vonatkozását, a végrehajtással érintett személy jogi helyzetét, a törvényességi garanciákat öleli fel a büntetés-végrehajtási jog.

Jogállami követelmény a korszerű büntetés-végrehajtás, melyhez a végrehajtás törvényességére is kiterjedő, a nemzetközi és a hazai garanciális háttér és kontrollrendszer megléte szükségeltetik.

Az emberi alapjogok korlátozásakor – így különösen a büntetés-végrehajtás során – határozott és hatékony védelmet kell nyújtani az emberi jogok megsértésével, az esetleges hatalommal való visszaéléssel szemben.

Napjainkban a büntetés-végrehajtási jogtudomány által általánosan elfogadott nézet, hogy a jogállami biztosítékok, a végrehajtás garancia- és kontrollrendszere a büntetés-végrehajtási jog tárgykörének szerves részét képezi. Egy jogállamban természetesnek kell lennie, hogy a büntetések és intézkedések, valamint más, személyi szabadságkorlátozással járó szankciók végrehajtása olyan állami feladat, amely differenciált – jogi, szakmai, társadalmi stb. – ellenőrzés alatt áll.

Dolgozatomban a büntetés-végrehajtási jog tárgykörének a rekodifikáció küszöbén időszerű és meghatározó fontosságú kérdését, a végrehajtás jogállami garancia- és kontrollrendszerét vizsgálom leíró, elemző, történeti és nemzetközi összehasonlító kutatási módszer felhasználásával.

Igyekszem feldolgozni a kutatómunka során a jogi környezetet, a kapcsolódó elméleti munkákat, valamint a vizsgálat körébe vonni a jogalkalmazási gyakorlat tapasztalatait.

Nemzetközi kitekintés, valamint történeti áttekintés keretében elemzem a büntetés-végrehajtás körülményeit, az európai jogfejlődési állomások mérőföldköveinek ismertetésével (kitekintve az európai jog máskontinensen való továbbélésének, tapasztalatainak részleges területére), tovább a büntetés-végrehajtás kontrolljával összefüggő nemzetközi elvárásokat, az ellenőrzés különböző nemzeti modelljeit, valamint a hazai jogfejlődés egyes állomásait.

¹ MANDELA, Nelson: *Long Walk to freedom*, Little Brown & Co., London, 1994.

A büntetés-végrehajtást övező garancia- és kontrollrendszerhez a nemzetközi szervezetek által gyakorolt kontroll mellett hozzátartozik a bírósághoz fordulás lehetősége, az ügyészi felügyelet, a társadalmi ellenőrzés, az elítélt, illetve a büntető eljárási kényszerintézkedés hatálya alatt álló személyek ombudsmanhoz, valamint nemzetközi szervezetekhez fordulásának joga.

A büntetés-végrehajtási bíró – bár ítélkező tevékenységet nem végez – az igazságszolgáltatás körébe tartozó olyan feladatokat lát el, amelyek szorosan kapcsolódnak az ítélkező tevékenységhez. Bírói funkciójában a büntetés céljának – elsődlegesen a speciális prevenció igényeinek – megfelelően a törvény keretei között mindenkire kötelező döntést hoz a lényeges jogkorlátozások mértékéről, időtartamáról, és alakít az ítélőbíróság által kiszabott büntetésen (intézkedésen) annak végrehajtása során.

Enyhítéssel vagy szigorítással változtathat az ítélőbíróság határozatain, adott esetben jogorvoslati fórumként is eljár. Ezen kívül még számos olyan további adminisztratív, igazgatási, végrehajtó, rendelkező tevékenysége is van, amelyek már nem bírói feladatot jelentenek.

A büntető határozat törvényes végrehajtását segíti az ügyészi felügyelet, mely rendszeres ellenőrzés, vizsgálat mellett azonnali jogi intézkedési jogosultságot és a büntetőeljárás teljes spektrumában indítványozási jogosultságot jelent.

Az országgyűlési biztos büntetés-végrehajtási jogi szempontból az emberi jogok biztosítása terén az egyedi ügyekben eljáró panaszforum, törvényességi felügyeleti jogosítvány és szankcionálási lehetőség nélkül. Általánosságban véve közvetítő, kiegészítő és helyettesítő jogvédelem a büntetés-végrehajtás területén.

A társadalmi ellenőrzés a külső kontroll sajátos formája, a garanciarendszer eleme, nem felügyelet, hanem a személyi szabadságkorlátozások végrehajtásának területén felmerülő problémákat jelezheti a végrehajtásért felelősnek, megállapításait továbbíthatja a hatósági felügyeleti, intézkedési jogosítvánnyal felruházott szervhez, mindez annak a függvénye, hogy milyen a tagjainak szakmai érdeklődése, felkészültsége, együttműködési készsége.

A belső, úgynevezett államon belüli ellenőrzés mellett szerves részét képezi az államok „feletti” nemzetközi – kötelezettségvállaláson alapuló –, az ENSZ égisze alatti univerzális, illetve regionális (európai) ellenőrzés is. Hazánk európai jogállami integrációja során olyan nemzetközi egyezményekhez csatlakozott, amelyek az emberi jogokkal, közvetlenül vagy közvetve a büntetés-végrehajtással, a büntetés-végrehajtási jogviszonyban álló személyek jogi helyzetével, a velük szembeni bánásmóddal kapcsolatosak. Ezen egyezményeket, illetve az azokat kihirdető jogszabályokat a büntetés-végrehajtási jog forrásainak tekintjük.

Miként látni fogjuk, a szakirodalomban olyan nézet is ismert, amely a kontrollrendszer részeként tünteti fel a „rendes” polgári, büntető, illetve közigazgatási bírói, valamint az alkotmánybírósági utat is.

Más vélemények szerint ezen jogintézmények nem minősülnek a büntetés-végrehajtás sem különös, sem különleges garanciális eszközének, mivel a büntetés-végrehajtás hatálya alatt álló személy nem veszti el általános jogképességét (panaszjogát, keresetindítási, feljelentési jogát). Az Alkotmánybíróság a konkrét ügyekben nem jogosult az állampolgári jogok védelmére, a hazai közigazgatási bíraskodás hatóköre pedig nem terjed ki a büntetés-végrehajtási ügyekre.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az európai börtön szabályokról szóló REC (2006) 2. számú ajánlásának 92-93. szabályai is rámutatnak: a független kontroll csak egy jól működő belső ellenőrzéssel együtt képes hatékonyan biztosítani a végrehajtás szakszerűségét és törvényességét. Ezért a belső ellenőrzés kérdését is a kutatás tárgykörébe kellett vonni.

A büntetés-végrehajtással foglalkozó szakirodalomban ismert különbségtételt alapul véve dolgozatomban a kontroll kérdését annak alanya, tartalma, jellege és iránya szerinti differenciált megközelítésben vizsgálom a jogvédelem, felügyelet prizmáján keresztül.

A kontroll tartalma lényegében az ellenőrzést végző szervezet reakálási lehetőségeit jelenti, amely funkciója szerint lehet operatív, jogvédelmi, jogorvoslati, egyeztető, illetve véleményező. A kontroll iránya szerint az egyes államon belüli, illetve nemzetek „feletti”, vagyis a nemzetközi univerzális és a regionális ellenőrzés kerül megkülönböztetésre.

A kontroll jellege alapján pedig igazgatási, szakmai, törvényességi, alkotmányossági és emberi jogi típus közötti különbségtétel ismeretes.

Dolgozatomban a büntetések és intézkedések, valamint a büntetőeljárás kényszerintézkedések körén túl a tágabb értelemben vett büntetés-végrehajtás mindazon területét vizsgálom, ahol a témám szempontjából releváns jogi biztosítékoknak egy jogállamban helye és szerepe van, illetve lehet.

A demokratikus országokban a büntetések és intézkedések végrehajtása differenciált és eltérő módon strukturált ellenőrzések rendszere alá tartozik. A differenciált működésű és szerkezetű ellenőrzés rendszerén belül egyértelműen el kell választani a végrehajtáson belül telepített, illetve a végrehajtási szerveken belül gyakorolt irányítási, igazgatási, működési felügyeletet – mint az ellenőrzés egyik alrendszerét –, valamint az elkülönült, minőségileg, funkcionálisan és garanciálisan eltérő külső kontrollt. A garancia- és kontrollrendszer komplex felépítését, egyes elemeinek egymáshoz való kapcsolódását és elhatárolását, azok egymásra gyakorolt erősítő vagy gyengítő eredményeit részletesen vizsgálom. Az elemző módszer segítségével, jogalkalmazói betekintésem és az általam végzett kutatás alapján részletesen értékelem a jogállami biztosítékrendszer részét képező jogintézmények szerepét, jelentőségét, működésük jogszabályi kereteit és azok korlátait.

Értekezésem fő kérdése, hogy a hazai büntetés-végrehajtás feletti kontrollrendszer intézményi kiépítettsége és annak működése megfelel-e a jogállami büntetés-végrehajtás követelményének és a vonatkozó nemzetközi elvárásoknak. Kutatásom célja annak feltárása,

hogyan a garanciarendszer részét képező büntetés-végrehajtási bíró eljárása, az ügyészi felügyelet és jogvédelem, a társadalmi ellenőrzés, valamint az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és a nemzetközi szervek megelőző, ellenőrző tevékenysége elégséges és hatékony garanciát jelent-e az emberi jogok biztosításához, az igazgatási felügyelet ellátásához, a törvénysértések megszüntetéséhez és megelőzéséhez, a büntetés-végrehajtás hatálya alatt állók – különösen a fogvatartottak – jogi helyzetének védelméhez.

További kutatási célom annak elemző értékelése, hogy a hazai büntetés-végrehajtás egésze a garanciális intézmények által teljes körűen lefedett-e, vannak-e olyan részterületek, amelyek vonatkozásában nem, vagy nem megnyugtató módon érvényesülnek az ellenőrzés külső vagy belső paraméterei.

Nemzetközi példákat felsorakoztatva, a különböző garancia- és ellenőrzési rendszerek elemzése révén, a hatályos szabályozás kapcsán azt is vizsgálom, hogy a rendszer egészére, illetve annak egyes elemeire vonatkozó jelenlegi kodifikációs megoldás megfelelően szolgálja-e a hatékonyságot és a jogbiztonság követelményét. A téma neves külföldi tudósainak munkáit elsőként fordítva egy összehasonlító analízist végzek számos európai ország büntetés-végrehajtási kontrollrendszerét és ágazati politikáját górcső alá helyezve.

A büntetés-végrehajtási bíró eljárása tárgyában az értekezés külön elemzi a hatályos jogi szabályozás visszasságait, mellyel összefüggésben megoldási javaslatokat fogalmaz meg. Az országgyűlési biztos szerepét érintően a büntetés-végrehajtás vonatkozásában egy külön biztosi szerep esetleges jövőbeni megteremtésének lehetősége is felmerül. Áttekintésre kerül a garanciális tartalékok lehetősége a büntetés-végrehajtás irányában gyakorolt civil kontroll tekintetében.

Az elmúlt évek magyar irodalmában több kiváló szakember – különösen Vókó György, Kabódi Csaba, Nagy Ferenc, Juhász Zsuzsanna, Lőrincz József, Szűcs András, Lajtár István – foglalkozott a büntetés-végrehajtás jogállami kontrollrendszerének valamely vetületével. Dolgozatomban ezen kutatási eredmények ismertetése mellett azok továbbfejlesztésével, új szempontok és összefüggések bemutatásával a téma olyan összefoglaló elemzését kívánom adni, amely az új Büntetés-végrehajtási kódex társadalmi vitájának stádiumában a jogalkotás számára is hasznosítható gondolatokkal szolgálhat.

A kutatás során az alábbi felvetésekre, kérdésekre kerestük a választ:

- a) Milyen nemzetközi egyezmények és ajánlások vonatkoznak a bv. bíró jogintézményére?
- b) Hogyan osztályozhatjuk a társadalmi-gazdasági faktorokat?
- c) Milyen következtetések vonhatók le a jogintézmény egyetemes és hazai történetéből?
- d) Milyen alapvető elméleti problémák vetődtek fel a hazai és a külföldi szakirodalomban?

- e) Levonhatók-e a magyar szabályozás részére is megfontolandó következtetések más országok törvényi rendelkezéseiből?
- f) A büntetés-végrehajtási kontrollmechanizmusnak milyen nemzetközi variációi vannak?
- g) Mi minősül egyéni jogvédelemnek és általános felügyeletnek?
- h) Mi minősül a büntetés-végrehajtás igazgatási felügyeletének, belső kontrolljának?
- i) Mennyiben mérhető össze, és mennyiben helyettesíthető az egyes országok belső felügyeleti kontrolljának megoldásai?
- j) Mi határozza meg az egyes modellek külső kontrollmechanizmusát?
- k) Melyek az állami szervek külső kontrollmechanizmusa és a civil kontroll jellegzetességei közötti specifikus különbségek?
- l) Hogyan értelmezzük a különböző nemzetközi kontrollhatóságok munkáját?
- m) Vannak-e sajátos problémák a különböző kontrollformák összehasonlítása során?
- n) Felmerülhet-e a büntetés-végrehajtás bírósági kontrollja és ombudsman tevékenységének összehasonlítása során a kontrollhatékonyság?
- o) Mérlegeléses jogkörbe vonhatók-e az állami és nem állami szervezetek ellenőrzéssel kapcsolatos döntései?
- p) Milyen alapvető vonatkozásai vannak a büntetés-végrehajtási bíró feladatkörének?
- q) Milyen kapcsolatban állnak a bv. bíró tevékenységében a jogállamiság elvei?
- r) Milyen bírói gyakorlat alakult ki, s milyen jogszabályváltozás történt a bv. bírói feladatkör tekintetében?
- s) Milyen összefüggés áll fenn a büntetés-kiszabás általános elvei és a súlyosítási tilalom között?
- t) Vannak-e a büntetés-végrehajtással kapcsolatos sajátos kriminálpolitikai megfontolások?
- u) Milyen – a büntetés-végrehajtási bíró tevékenységére vonatkozó – gyakorlati tapasztalatokon alapuló, a jogalkotás során kiküszöbölhető hiányosságok vannak?

2. Az elvégzett vizsgálatok és a feldolgozás módszerei, az értekezés felépítése

2.1. A kutatás módszere és a források

A kutatás során a büntetés-végrehajtási bíró feladatainak *történeti gyökereiből* indultunk ki. Ezt főként a számos idegen nyelvű szakirodalom feldolgozása alapján tettük meg. Ennek során elvégeztem az egyetemes történeti áttekintést a feladatok kialakulásától kezdve, mind a kontinentális, mind a common law jogcsalád és talán a kettő közti átmenetnek is nevezhető svájci jogi környezet esetében is. Emellett részletesen megvizsgáltam a magyar jogi rendelkezéseket is.

A történeti áttekintés mellett fontos szerepet játszott a kutatómunkában a *nemzetközi kitekintés*. A monográfia több mint kétszázötven *idegen nyelvű forrás* mellett közel 200 *magyar nyelvű könyvet és tanulmányt* dolgoz fel. Az idegen nyelvű szakirodalom többsége német nyelvterületről származik, de az alapkérdésekben sor került a francia jogi környezet és jog-

összehasonlító munkák, alpművek áttekintésére is. A szakirodalom feldolgozása elsősorban a monográfia struktúráját követi. Az elméleti fejtegetések háttérét ez a szakirodalmi bázis jelenti. A büntetés-végrehajtási bíró feladatainak problematikája számtalan fontos kérdést vet fel. Ugyanakkor a magyar szakirodalomban igen kevesen foglalkoztak a témakörrel. Elsőként fordítottam és elemeztem Thordis Koeppel, Dunkel Frieder e tárgyban írt köteteit. Ennek során a hazánkra igen nagy befolyással bíró francia szabályozás mellett a mű többek között a lengyel, portugál, német, osztrák, olasz, a spanyol stb. törvények részletes ismertetését és jogösszehasonlító aspektusból való elemzését is tartalmazza, de több helyütt kitértünk az angolszász szabályozási hiátusra is.

Ezzel a feladattal kapcsolatban a francia bv. bíró jogintézménye volt számomra a kiindulási pont, de emellett jól látható, hogy céljukat tekintve a többi országban is hasonló feladatokat ellátó kontroll-intézmények működnek (akkor is, ha máshol a lényegében bv. bírói funkcióval rendelkező személyt, testületet ombudsmannak, bizottságnak stb. nevezik). Ezen formák kritikáira csak óvatosan vállalkozhattam, hiszen ezeket a modelleket valójában a teljes büntető rendszeren belül kellene értékelni, de erre nem volt módom jelen keretek között. Így csupán a jogalkotó és a gyakorló jogászok számára gyűjtöttem csokorba, leválogatva, s pár esetben elsőként fordítva azon külföldi neves jogtudósok munkáit, melyek a történeti fejlődés bemutatása mellett az összevetést segíthetik. A vizsgált országok kapcsán megállapítható, hogy a felügyeleti mechanizmus legkimunkáltabb rendszere Franciaországban, illetve Németországban alakult ki.

E két országban viszonylag jól elhatárolódnak a különböző jellegű (állami-társadalmi) felügyeleti funkciók és a szervezetek közötti munkamegosztás (és együttműködés) formái, amiként az igazságügyi apparátuson belül is világos a hatásköri szabályok elosztása. Az elítélti-jogvédelmi mechanizmusban való részvétel szempontjából a svájci rendszer tűnik a legfejlettebbnek, a német modellben pedig a hangsúly a belső törvényességi kontrollra helyeződik. A dolgozat írása közben tapasztalt legutóbbi, bv. bírói feladatkört érintő jogszabályváltozás Portugáliában történt, ezért fontosnak tartottam részleteiben is elemezni a legújabb változatot, közben megállapítva, hogy a hazai szabályozás egyáltalán nem marad el más országokétól. Belgium esetében a nyomozási bíró feladatkörét is vizsgálódásom tárgyává tettem, ezáltal nyílt lehetőségem a belga büntetés-végrehajtási politika változásának elemzésére is. Az említett államok mellett Lengyelország, Ausztria, Anglia, Wales, Hollandia, Svédország, Észtország, Lettország, Észtország, Görögország, Csehország, Spanyolország büntetés-végrehajtásának külső és belső kontrollja, az állami és a civil szféra kontrollja, továbbá a nemzetközi kontrollhatóságok is elemzésre kerültek, és jogösszehasonlító, jogpolitikai következtetések alapjául szolgáltak. Fontos volt a fogvatartottak jogait érintő nemzetközi egyezmények, ajánlások tükrében az európai befolyást, az Európa Tanács javaslatait, valamint a büntetés-végrehajtási szervezet kialakítására és kontrolljára vonatkozó elvárásokat csokorba szedni és értelmezni. A végrehajtás fő problémái, krízispontjai, a börtönreformok és a

végrehajtási célok előremutathatnak a jövőbeli modellekre, hangsúlyozva a média befolyásoló szerepét a kriminálpolitikára. Ezt támasztják alá a vizsgált *nemzetközi egyezmények* és ajánlások is. A műben igyekeztem ezeknek a magyar jogalkotásra és jogalkalmazásra irányadónak tekinthető részeit feldolgozni.

Összehasonlító célokat szolgált a büntetés-végrehajtás kontrollját érintő intézményvariációk ismertetése, melyek nem csupán a kontroll európai megoldásaival foglalkoznak, hanem – a történelmi hagyományok okán – akár dél-amerikai, afrikai, tengerentúli területek megoldásai tárházának alapjául szolgálhatnak. Az ajánlások, irányelvek együttesen mutatnak rá a garancia- és kontrollrendszer belső és külső elemeinek együttes fontosságára. Ezek kölcsönösen erősítik egymást, ha a belső vagy a külső kontroll keményebb, teljesebb, de ha ezek egyike puhább vagy csupán részleges, az az egész garanciarendszert gyengíti. A független ellenőrzés még azon országokban is alapvető fontossággal bír, amelyek bv. rendszerei a legfejlettebbek és viszonylag átláthatók – miként azt a nemzetközi tapasztalatok is mutatják.

A különböző rendszerek s az ezek keveredéséből született megoldások azt mutatják, hogy nem mindenhol speciális bírói hatáskör a büntetés-végrehajtási bírászkodás. Hazai viszonylatban is – a jelen szabályozást évtizedekkel megelőzően – ez a büntetőeljárás különleges eljárásai közé tartozott. A nemzetközi példák és megoldási kombinációk is azt erősítik, hogy a büntetés-végrehajtáshoz kapcsolódó nem klasszikus igazságszolgáltatási feladatokat felölölő bírói tevékenységet célszerűbb egy szakbíróra bízni. A honi szabályozást nemcsak dogmatikai szempontból, hanem gyakorlati megoldások, illetve kritikák révén dolgoztam fel egy sűrűn változó, alakuló jogi környezetben.

A belső ellenőrzési rendszer komplementere, lényeges további garanciális eszköze a nemzeti független ellenőrzésnek a külső kontroll léte. Ez nem a kormányzati ellenőrzés minőségével szembeni alapvető bizalmatlanságot jelenti, hanem azt, hogy sok esetben általuk az esetleges törvénysértések, visszasságok, visszaélések megelőzhetők, illetve eredményesen kezelhetők.

Éppen ezért úgy láttam, hogy feltétlenül szükséges ennek a Magyarországon még nem kellően feldolgozott jogintézménynek az alapos elemzése. Ennek során számos határterületet kellett érinteni (büntető anyagi jog, büntető eljárásjog, kriminológia, kriminalisztika, kriminálpolitika, idegenrendészet). Ugyanakkor elsősorban büntető végrehajtásjogi szempontból elemeztük a bv. bíróra vonatkozó eljárásjogi szabályokat. Néhol nehézséget okozott megtalálni azt a mélységet, amennyire szükséges volt behatolni az egyéb bűnügyi tudományok területére, ilyenkor elsősorban azt vettem figyelembe, hogy mi az, ami az eljárásjogi kérdések elemzéséhez elengedhetetlenül szükséges, és mi az, amire csak utalni kell.

Az elméleti problémák mellett a monográfia céljával tűzte ki a gyakorlati kérdések felvetését és megválaszolását is. Ehhez elengedhetetlenül szükséges volt a Kúria *eseti döntéseinek* áttekintése, illetőleg a büntető kollégiumi állásfoglalások elemzése, valamint

számtalan *egyedi eset* feldolgozása, egynémely kiragadása s idézése. Szintén a gyakorlati elemzést segítette elő a bv. bírók döntéseit érintő *statisztikák* vizsgálata, amelynek során az adatok áttekintése után próbáltam a jelen szabályozás gyakorlati problémáira vonatkozó következtetéseket levonni.

2.2. A monográfia felépítése

A mű felépítése a hazai monográfiákhoz képest sajátosnak tekinthető, hiszen a nemzetközi iránymutató dokumentumokat követően fogalmi-történeti áttekintés következik, majd a külhoni büntetés-végrehajtást övező belső és külső kontroll áttekintése után, a hatályos jogi szabályozás bemutatását követően tér rá az egyes elméleti problémák jövőre mutató taglalására. Igyekeztem megtartani a helyes arányt a külhoni intézmények bemutatása és a bv bíró feladataival összefüggő részproblémák elemzésekor, és ezeket a kérdéseket olyan mélységben elemezni, amennyire a büntetés-végrehajtási bíró feladatainak szempontjából az elengedhetetlenül szükséges.

A monográfia öt érdemi fejezetből áll. A hazai és nemzetközi történeti áttekintést (is) tartalmazó bevezetést követően az I. fejezet a fogvatartottak jogait érintő nemzetközi egyezmények, ajánlások és a büntetés-végrehajtás jogpolitikai irányait meghatározó tényezők vizsgálatának tükrében a büntetés-végrehajtási bíró feladatainak problematikáját, míg a II. fejezet nemzetközi kitekintés révén a büntetés-végrehajtás kontrolljának nemzetközi vonatkozásait vizsgálja.

A III. fejezet a bv. bírói jogintézmény dogmatikai alapjait (elsősorban elméleti kérdésekre fókuszálva) elemzi.

Az ezt követő IV. fejezet a honi szabályozást illető kérdéseket, a jogszabályváltozásokat, kodifikációs előrejelzéseket a gyakorlat szempontjából feszegető dolgozatrész: ez elsősorban a gyakorló bv. bíró tevékenységét kitevő feladatokat elemzi a Kúria eseti döntéseinek tükrében.

Végül a „De lege ferenda” rész a bv bíró tevékenységének elemzése során felbukkant, a jogalkotó által megoldandó problémák összegzését, a büntetés-végrehajtást érintő jogpolitikai megfontolások áttekintését tartalmazza a jogalkotó figyelmébe is ajánlott végkövetkeztetések mellett.

3. Problémafelvetések és a tudományos eredmények összefoglalása

A monográfia alapvető célja az volt, hogy megvizsgálja, milyen elméleti és gyakorlati problémák merülnek fel a bv. bíró jogintézményével összefüggésben, és azokat milyen módon lehetne megoldani. A mű számos javaslatot tartalmaz, ezek egy részét egy egységes szerkezetbe foglalt Büntetés-végrehajtási kódexbe kellene beilleszteni, más részüket alacsonyabb szinten kellene rendezni (ilyen például a megyei törvényszékek mellett működő büntetés-végrehajtási csoport munkaszervezése, periodikus továbbképzése, ellenőrzése annak a pár esetben a

kiküszöbölése érdekében, amikor a jogerős ítéletet nem hajtják végre mindaddig, míg be nem következik az elévülés).

A büntetés-végrehajtási bíró feladatainak szabályozása melletti legáltalánosabb érvként mindig is azt hozták fel, hogy nem igazi bíró, nem végez ítélkező tevékenységet. Véleményem szerint azonban az ítélkezéshez szorosan kapcsolódó, sajátos ítélkező tevékenységről beszélhetünk a büntetés-végrehajtási bíró esetében. A bv. bíró nem a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelője, hanem jogorvoslati, igazságszolgáltatási fórum, mely a bírói tevékenységből adódik. Értelemszerűen a büntetés-végrehajtás nem tipikus feladatait végzi, mert azzal megszűnne a bírói funkció ellátása.

Különösen fontosnak tartottam a pár évvel ezelőtti nyugat-európai gyakorlat bemutatását, amely némely területen akár iránytűvé is válhat, sőt, segítheti az ágazat jövőbeli fejlődését.

3.1. A büntetés-végrehajtási bíró feladatai és a börtönszabályok

Az Európai Börtönszabályokban szereplő „független ellenőrző szerv” feladatait hazánkban az ügyészség látja el. Ez pedig nem csupán megfelelő, hanem mintaszerű megoldás az európai elvárások tükrében. Az Európai Tanács szakértői ugyanis 1996-ban az „Európai Börtönök Törvényességi Felügyeletéről” című tanácskozásukon kifejezetten ajánlásként fogalmazták meg a tagállamok számára a magyar megoldást, jelesül az ügyészség kontrollszerepét a büntetés-végrehajtás vonatkozásában.²

Az ENSZ Közgyűlése 2002 decemberében fogadta el a kínzás és más kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmódról és büntetésről szóló 1984. évi egyezmény fakultatív jegyzőkönyvét (Optional Protocol to the Convention Against Torture, OPCAT).³ A dokumentum 2006. június 22-én lépett hatályba, amelyet az Unió 22 tagállama már aláírt, ebből 15 ratifikálta hazájában. Magyarország mindeztidáig nem csatlakozott a fakultatív jegyzőkönyvhöz. Az OPCAT a kínzás és egyéb bántalmazás megelőzése érdekében nemzetközi és nemzeti szinten megvalósuló, független testületek létrehozását írja elő, melyek a fogva tartás végrehajtására szolgáló intézetekben tett rendszeres látogatásokon keresztül vizsgálják a fogvatartottakkal való bánásmódot. A fakultatív jegyzőkönyvet aláíró országoknak egy nemzeti megelőző mechanizmusnak (NMM) nevezett intézményt kell létrehozniuk a dokumentum ratifikálásától számított egy éven belül, amely rendszeres monitorozó látogatásokat tesz a fogva tartásra szolgáló helyszíneken. Az NMM rendszeresen megvizsgálja a szabadságuktól megfosztott személyekkel szemben foganatosított bánásmódot a fogva tartás helyszínén, ajánlásokat tesz a megfelelő hatóságoknak a szabadságuktól megfosztottakkal való bánásmód és a fogva tartás körülményeinek javítása érdekében, illetve javaslatokat vagy észrevételeket nyújt be meglévő vagy tervezett szabályozásokkal kapcsolatosan. A látogatások gyakoriságát az NMM saját hatáskörében dönti el.

² VÓKÓ György: *A magyar büntetés-végrehajtási jog*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 1999, 398. p.

³ Az ENSZ Közgyűlésének A/RES/57/199. számú határozata

Az OPCAT a tagállamok döntésére bízta, hogy új intézmény létrehozásával vagy egy már meglévővel teljesítik a nemzeti megelőző mechanizmus feladatait. Az Európai Unió tagállamainak többsége az ombudsmanhoz telepíti a nemzeti megelőző mechanizmus működtetését. Nálunk is ez a megoldás körvonalazódik. A büntetés-végrehajtási szervezet struktúrájára és a bv. intézetek igazgatására vonatkozóan nincsenek részletes elvárások. Az Európai Börtön szabályok kimondják, hogy a bv. intézeteknek a hatóságok felelőssége alatt kell működniük, és el kell választani a büntetés-végrehajtás szervezeti rendszerét más fegyveres és rendvédelmi szervezetektől, valamint a bűnügyi nyomozástól.

Juhász Zsuzsanna üdvözli a börtön szabályok változását, megállapítása szerint: „a megújult Börtön szabályok számos olyan kérdéssel foglalkozik, amire az 1987-es szabályanyag még nem tér ki. Így például önálló részként kezeli az egészségügyi ellátás kérdéskörét, külön címszó alatt tárgyalja a 18. életévüket be nem töltött fiatalok fogva tartásának a szabályait, rögzíti azokat a legfontosabb szabályokat, amelyek olyan gyermekekre vonatkoznak, akik a végrehajtási intézetekben a szüleikkel maradhattak.”⁴

A személyi állománnyal kapcsolatos normákról a Börtön szabályok fogalmazása szerint: „A bérezésnek elégségesnek kell lennie a hozzáértő személyi állomány toborzásához és megtartásához”, valamint a „szociális juttatásokat és az alkalmazási feltételeket a rendfenntartó szolgálat keretében végzett munka erős igénybevételt kívánó jellegének figyelembevételével kell meghatározni.”⁵

3.2. A büntetés-végrehajtás kontrollja nemzetközi megoldásainak néhány példája

Németország

A büntetés-végrehajtás kontrollja Németországban elsősorban a bíróságok bv. kamaráján keresztül valósul meg.⁶ A döntést határozat formájában hozzák, melyet nem előz meg szóbeli tárgyalás. Azonban azt szorgalmazzák, hogy az érintettek szóbeli meghallgatása általános legyen. A német rendszerrel szemben kritikaként fogalmazódik meg, hogy a végrehajtási hatóságok büntetés kiszabásának és ítélezési mértékének igazgatásjogi konstrukciója a büntetés-végrehajtás hatékony kontrollját akadályozza. Az előzetes eljárást, amely egyes tartományokban a bírósági eljárást kötelezően megelőzi, a kritikusok kevésbé tartják célszerűnek, mivel a felügyelő hatóságok többnyire alaposabb vizsgálat nélkül egyszerűen átveszik az intézményvezetés indokolását. Az intézményi tanácsok feladata, hogy a büntetés-végrehajtást kritikusan szemléljék. Nem kifejezetten panaszbizottságokról van szó, a fogvatartottakkal való beszélgetések célja sokkal inkább az intézményről való információgyűjtés. Gyakorlatban ezen elválasztás nehéz, a

⁴ JUHÁSZ Zsuzsanna: *Megújult az Európai Börtön szabályok*, Börtönügyi Szemle, 2006/3, 44. p.

⁵ Börtön szabályok 79. 1 és 79. 2. szabály – ld. PALLO József, TÖRÖCSIK Balázs: *A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében (2. rész)*, Börtönügyi Szemle, 2011/2, 19. p.

⁶ KOEPPPEL, Thordis: *Kontrolle des Strafvollzuges: individueller Rechtsschutz und generelle Aufsicht; ein Rechtsvergleich*, Mönchengladbach, Forum Verlag Godesberg, 1999, 230-261. p.

tanácsoknak ugyanis ajánlattételi joguk is van. A büntetés-végrehajtási intézmények felügyeletét rendszeres időközönként a felügyelő hatóságok tisztségviselői végzik, akik egyben a fogvatartottak panaszait is fogadják. A büntetés-végrehajtási intézmények rendszeres felügyeletét végző nemzeti független grémium nem létezik Németországban. A felügyeleti látogatásokat parlamenti vizsgálati bizottságok végzik időközönként.

A fogvatartottak jogait érvényesítő ombudsman nincs Németországban. Azonban két tartományban van olyan polgári megbízott, akihez a fogvatartottak is fordulhatnak. Ezen kívül minden tartományban fennáll a lehetőség, hogy a fogvatartottak beadványokat nyújtsanak be a parlamenti petíciós bizottsághoz.

Az Alkotmánybíróság a büntetés-végrehajtás ellenőrzése során szintén jelentős szerepet játszik. A '90-es években a fogvatartottak által az Alkotmánybírósághoz benyújtott panaszok száma jelentősen emelkedett.

Anglia, Wales

A fogvatartottak számára a legfontosabb panaszjogi intézmény a börtönombudsman.⁷ Ahogy az ombudsmanoknál megszokott, az intézményi döntéseket célszerűségi szempontból is felülvizsgálhatják, azonban ítéleteik csak ajánlások. Minden intézménynek van felügyelőbizottsága, az ún. *boards of visitors*, amelynek az a feladata, hogy rendszeresen látogassa az intézményt, és mind a fogvatartottak, mind a büntetés-végrehajtásban dolgozók fordulhatnak hozzá. Ezen feladat mellett a boards of visitorsnek néhány éve még aktív szerepe volt a fegyelmi intézkedések elrendelésében is. Egy fontos külső felügyeleti szerv a „*Her Majesty's Inspector*”, melynek csapatai évente kb. 25 büntetés-végrehajtási intézményt látogatnak meg, és tudósításokat jelentetnek meg erről. A bírósági kontroll nem speciális büntetés-végrehajtási bíróságok útján történik. A bíróságok általában vonakodnak a büntetés-végrehajtás ellenőrzésétől. A fegyelmi jog területén azonban rendszeresen felülvizsgálják a büntetés-végrehajtási intézkedéseket.

Franciaország

Jogszabályi előírás szerint Franciaországban⁸ minden egyes bv. intézménynél kell felügyeleti bizottságnak működni. Ezek a bizottságok az intézményeket csak időközönként látogatják meg. A francia ombudsman, az ún. *médiateur* csak ritkán foglalkozik a fogvatartottak panaszaival.

A bv. bíró néhány olyan döntésért felelős csupán, ami például Németországban az intézményi vezetés hatáskörébe tartozik. Mivel itt egy megelőző kontrollról van szó, így az előbb említett intézmény (*médiateur*) egyben egy kontrollintézmény is, azonban a fogvatartottak bv.

⁷ *Uo.*

⁸ *Uo.*

intézkedéssel szembeni panaszainak elbírálására hatáskörrel nem rendelkeznek. Ilyen panaszokkal a fogvatartottak a közigazgatási bíróságokhoz, illetve a rendes bíróságokhoz fordulhatnak. Eltekintve attól, hogy a közigazgatási bíróságok részben elismerik a fogvatartott és az intézményvezetés közötti különös hatalmi viszonyt, és ezáltal a felülvizsgálatra hatáskörrel nem rendelkezőnek minősítik magukat, sokszor tisztázatlan, hogy melyik bírósághoz is utalják az ügyet. A felügyeletet nem független grémiumok látják el, hanem csupán felügyelőhatóságok. A bv. intézeteit nemcsak a büntetés-végrehajtást felügyelő tisztségviselők látogatják, hanem más minisztériumok, mint például az Egészségügyi Minisztérium képviselői is.

Hollandia⁹

Hollandiában a büntetés-végrehajtás ellenőrzését elsősorban a „*Commissies van toezicht*” végzi, amelynek minden intézet ellenőrzésére van hatásköre, valamint a „*Centrale Raad voor Strafrechtstoepassing*”.¹⁰ Mindkét hatóság panaszforum és egyúttal felügyelőhatóság is.

A fentebbi hatóságok a közigazgatási joggal ellentétben felülvizsgálhatják a bv. intézkedés célszerűségét is. Azon felismerés alapján, hogy a konfrontáció egy jogi eljárásban gyakran nem vezet a konfliktusok feloldásához, megpróbálják ezt a mediáció intézményével feloldani. Az ombudsmannak, azon túl, hogy saját kezdeményezésre is tevékenykedhet, csak kiegészítő szerepe van.

Lengyelország

Van – francia minta alapján – bv. bíró és egy bv. bíróság is, amely a fogvatartotti panaszok tekintetében hatáskörrel rendelkezik.¹¹ A jogvédelem a büntetés-végrehajtási bíróságnál a német bv. törvény mintáját követi, a bíróság felülvizsgálja a végrehajtó hatóságok és a bv. bírók döntéseit is.

1988 óta van egy ombudsman, akihez minden polgár fordulhat közigazgatási döntéssel, intézkedéssel szembeni panaszával. A fogvatartottak panaszainak orvoslására egy külön osztályt hoztak létre, amely csoport nemcsak a fogvatartottak panaszait dolgozza fel, hanem rendszeresen felülvizsgálja a bv. intézeteket.

3.3. A különböző büntetés-végrehajtási kontrollformák összehasonlítása

Bírósági kontroll és ombudsman

A bírói kontroll fő jellemzője, hogy formális eljárás útján történik, amelyhez a fogvatartottnak is tartania kell magát (pl. határidők, formai követelmények), kérelmének indokolást is tartalmaznia kell. Sok fogvatartottnak már az nehézséget okoz, hogy írásban fejezze

⁹ *Uo.*, 232. p.

¹⁰ *Uo.*, 230-261. p.

¹¹ *Uo.*

ki magát, különösen akkor, ha jogi fogalmakról van szó. Ebből kifolyólag gyakran vesznek igénybe ügyvédi segítséget, mellyel felmerül a jogi képviselő fizetésének problémája. Ezzel szemben az ombudsmanhoz benyújtott kérelemnek nincs díja. További előny, hogy az elbírálási határidő rövidebb, valamint az ombudsman vizsgálati köre szélesebb, nem feltétlenül kell, hogy szubjektív jogot érintsen a kérelem, valamint az ombudsman a döntéseket, intézkedéseket azok célszerűsége szempontjából is felülvizsgálhatja. Azonban az ombudsman döntését a bv. intézetnek nem kell feltétlenül végrehajtania, éppen ezért mindenképpen szükség van a kötelező erővel bíró bírósági döntésekre.

Egyedi jogvédelem és általános felügyelet¹²

Az egyéni jogvédelem és az általános felügyelet kiegészítik egymást. Az egyéni jogvédelem esetében az egyénnek joga van panaszán keresztül végrehajtási intézkedést kérni vagy visszafordítani, azonban kizárólag egyedi esetek elbírálásáról van szó. A probléma az egyéni jogvédelemmel pontosan az, hogy nem orvosolja azon eseteket, amikor jogsértés történik, azonban a fogvatartott nem él jogorvoslati jogával. Az intézmények felülvizsgálata tudja biztosítani azt, hogy a jogsértések akkor is felszínre kerüljenek és orvosolják őket, ha azokkal szemben egyéni panasz nem kerül benyújtásra.

Belső és külső hatóságok

Különbség tehető külső és belső felügyelőhatóságok között. Belső hatóságoknak azok a felügyelőhatóságok, illetve olyan ellenőrző hatóságok számítanak, amelyek bizonyos intézeteket ellenőriznek, olyan független felügyelőbizottságokról van tehát szó, amelyeknek egy bizonyos intézmény felülvizsgálata a feladata.

A külső hatóság azonban éppen a fogvatartottak részéről élvez bizalmat. Külső tipikusan az ombudsman intézménye, akinek hatáskörébe nem egy konkrét intézmény felülvizsgálata tartozik, hanem adott ország minden intézetét meglátogatja.¹³

Állami és nem állami szervezetek

A törvényileg meghatározott ellenőrző hatóságokon kívül minden vizsgált országban vannak szervezetek, amelyek a büntetés-végrehajtást ellenőrzik, és kritikusan kísérik figyelemmel. Ezeken kívül a nemzetközi szinten működő államközi felügyelőhatóságok mellett független szervezetek is vannak. Vannak átfedések az állami és nem állami szervezetek között, sok esetben a fogvatartottak a panaszaiakkal nem állami szervezetekhez is fordulhatnak, melyek kevés esetben tudnak érdemben segíteni, de legalább továbbítani tudják a fogvatartottak panaszait egy állami szervhez.¹⁴

¹² *Uo.*, 237. p.

¹³ *Uo.*

¹⁴ *Uo.*

3.4. Összefoglaló jog-összehasonlítás és jogpolitikai végkövetkeztetések

Az 1979. évi jogszabályváltozás során került ki a bv. bírói eljárás szabályozása a Büntetőeljárás törvény keretei közül. Az 1993. évi novelláris változtatás – az 1993. évi XXXII. törvény¹⁵ – jelentősen megnövelte a bv. bíró hatáskörét, változtatott az eljárási szabályokon, bizonyítás felvétele esetén kötelezővé vált tárgyalást tartani, és ekkor vált általánossá a határozata elleni fellebbezés lehetősége, igaz e tekintetben már volt megelőzően egy alkotmánybírói döntés. Egyébként a bv. bíró az 1979. évi jogszabály-változtatást megelőzően is rendelkezett számos igazgatási,¹⁶ adminisztratív, végrehajtó, azaz nem bírói jellegű feladattal.

A büntetés-végrehajtást szerteágazó garanciarendszer övezi.¹⁷ A bv. bírói eljárás formalizáltságához vezet, hogy feladata teljesítése gyors döntést igényel.

Vókó György doktori értekezésében¹⁸ leszögezi, hogy „az ember szabadságjogait az állam csak annyiban korlátozhatja és szabályozhatja, de annyiban köteles is korlátozni és szabályozni, amennyiben azt a közjó, vagyis a társadalom egysége, békessége és fejlődésének érdeke megköveteli. A büntető felelősségre vonás folyamata során az emberi jogoknak, alapelveknek, a nemzetközi elvárásoknak, követelményeknek érvényesülniük kell, ami a jogállamiság egyik alapvető fokmérője Európában. Az európai jog befolyásoló hatását érzékelhetjük a bűnügyekkel foglalkozás minden területén, amit szem előtt kell tartani a jogalkotásban, a jogalkalmazásban, a jogtudomány művelésében és az egyetemi oktatásban is. A jogterület nagyon fontos szerepet tölt be az emberi jogok védelmét kiemelt helyen kezelő európai közösségben, amit igazol, hogy milyen jelentős joganyag és jogeset gyűlt össze az európai integráció fejlődése, erősödése közben. Olyan eredményekről van szó, amelyek befolyásolják a tagországok, az egész kontinens, annak minden polgára élet- és társadalmi viszonyait, s nem hanyagolható el a kihatás más kontinensekre sem.”

3.5. A magyar büntetés-végrehajtás társadalmi kontrollja

„A büntetés-végrehajtás területén is egyre erőteljesebben jelentkezik a feladatok eredményes megoldása érdekében a társadalmi erő bevonásának és segítségének igénye. A hazai büntető igazságszolgáltatási rendszernek azonban még számos tennivalója van a nyilvánosság, a társadalmi szervezetek felé való nyitás terén. A közeljövő egyik fontos feladata a társadalom ellenőrző szerepének növelése, a büntetés-végrehajtás társadalmi felügyeletének hazai bevezetése. A társadalmi felügyelet kétségkívül hathatós segítséget nyújthatna a végrehajtási intézetek működésének törvényessége és célszerűsége javításában, de jelentős szerepet játszana a büntetés-végrehajtás mindkét oldala és a társadalom közötti kapcsolatok fejlesztésében is. [...] A

¹⁵ Hatályba lépett 1993. április hó 15. napján.

¹⁶ Szervezi, irányítja, ellenőrzi a bv. csoport (bv. előadók, hivatásos pártfogók) munkáját; jegyzőkönyvezi a Magyarországról átszállításukat kérő nem magyar állampolgárok hozzájáruló nyilatkozatát, majd megküldi a jegyzőkönyvet az első fokon eljáró bíróságnak; a szabadságvesztés foganatba vétele is ide tartozik.

¹⁷ Például a bv. felügyeleti ügyészi tevékenység.

¹⁸ Vókó György: *Bűnelkövetők jogkorlátozása jogállamban*, MTA Doktori Értekezés, Budapest, 2010, 303. p.

korábbi magyar szabályozás – a Csemegi-kódex – ismerte a társadalmi felügyelet intézményét, s ez az európai szabályozásnak is sok helyen része. A felügyelő bizottságok európai szabályozására általában jellemző, hogy a büntetés-végrehajtási törvény szabályozza működésüket, s hogy a bizottságok nem panaszbizottságok, tehát nem rendelkeznek döntési jogkörrel ilyen kérdésekben. Az ilyen bizottságok elsődleges szerepe, hogy jelezzenek a felettes szervezeteknek, ha törvénysértést vagy a panaszok elszaporodását észlelik. A bizottságok fontos szerepet vállalhatnak a reszocializációban, illetve a büntetés-végrehajtási intézetek nevelő munkájában is.”¹⁹

A hatályos jogszabályi rendelkezések körében a Bv. tvr. 3. §-a kimondja, hogy a büntetések és az intézkedések foganatosításában – azok eltérő jellegéből következően – különböző szervek vesznek részt, a végrehajtás a bíróság, a büntetés-végrehajtási szervezet, a rendőrség, valamint a törvényben meghatározott más szervek feladata. A büntetés-végrehajtási feladatok teljesítésében – jogszabályban meghatározottak szerint – az állami szervek közreműködnek. Egyes büntetések, illetve intézkedések sajátosságai azonban a végrehajtásban egyéb szervek közreműködését is szükségessé teszik, amelyek ezáltal elősegítik a végrehajtó szerv munkáját. A bv. szervezet a büntetés-végrehajtás feladatainak segítése érdekében más, nem állami szervezetekkel és magánszemélyekkel is együttműködik.²⁰

A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény 13. § (1) bekezdése rögzíti, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet a jogszabályok keretei között együttműködik a fogva tartás körülményeinek figyelemmel kísérésére, a szabadulás után a társadalomba való beilleszkedés elősegítésére, a karitatív tevékenység végzésére, továbbá az egyéb büntetés-végrehajtási feladatok segítésére alakult börtönmissziókkal és társadalmi szervezetekkel, az ilyen tevékenységet ellátó egyházakkal, alapítványokkal és személyekkel. Az együttműködés célja tehát a büntetés-végrehajtási szervezet feladatainak a segítése, amely a fogvatartottak anyagi segítésében, lelki gondozásában, a szabadulás után a társadalom életébe való beilleszkedésének elősegítésében nyilvánulhat meg.

Hasonló rendelkezést tartalmaz a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 2. § (2) bekezdésének *a*) pontja, amely azt emeli ki, hogy a rendőrség a feladatának ellátása során együttműködik az állami és a helyi önkormányzati szervekkel, a társadalmi és a gazdálkodó szervezetekkel, az állampolgárokkal és azok közösségeivel. A jogalkotó ezzel is hangsúlyozni kívánta, hogy a rendőri működés eredményességének alapvető feltétele a társadalom tagjaival és különböző szerveivel való aktív, együttműködésre épülő kapcsolat kialakítása és fenntartása. E követelményt mint működési alapelveket fogalmazta meg a törvény, amikor a lakossággal és annak szervezeteivel történő együttműködésről rendelkezett.

3.6. A magyar büntetés-végrehajtás nemzetközi ellenőrzése

¹⁹ Lajtár István: *Jogállami biztosítékok a hazai végrehajtásban, a garancia és kontrollrendszer komplexitása és fejlesztésének lehetséges irányai*, Doktori értekezés, Budapest, 2008, 98. p.

²⁰ Bv. tvr. 20. § (2) bekezdés

A szakirodalomban uralkodó nézet, hogy a jogállami integráció követelményének megfelelően a büntetés-végrehajtást övező garancia- és kontrollrendszernek a belső, úgynevezett államon belüli, nemzeti ellenőrző mechanizmusok mellett fontos és szerves részét képezi az államok „feletti”, nemzetközi – kötelezettségvállaláson alapuló – univerzális (az ENSZ égisze alatt működtetett), illetve regionális (európai) ellenőrzés is. A teljesség igénye nélkül szükséges hangsúlyozni az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, valamint a Kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések és bánásmód elleni nemzetközi egyezményt, és az ezeken alapuló szervezetek ellenőrzéseinek megállapításait.

Vókó György átfogóan szemlélteti ezt a területet. A CPT jelentéseiből és ajánlásaiból különösen a következő fő területekre tér ki: figyelmet fordítanak minden olyan állításra, amely a fogvatartottakkal való rossz bánásmóddal kapcsolatos, megfigyelik az intézményen belül uralkodó légkört („*the prevailing climate within an establishment*”), fontosnak tartják a személyzet és a fogvatartottak közötti konstruktív légkört, a megfelelő kommunikációt (a konfrontáció helyett). Különösen releváns a CPT mandátuma szempontjából a túlszűfolttság kérdése. Leszögeznek, hogy a túlszűfolttság egy bizonyos szintje már önmagában is megvalósíthatja az embertelen és megalázó bánásmódot. Döntő fontosságúak a fogvatartottak számára biztosított programok, tevékenységek (munka, tanulás, sport), fontos a zárkán kívül töltött idő, különösen az előzetesen letartóztatottakat fogva tartó intézményekben. Kiemelt jelentőségű a szabad levegőn tartózkodás, kivétel nélkül, valamennyi fogvatartott tekintetében. Hasonló jelentőségű a megfelelő higiéniai követelmények vizsgálata, a fürdési lehetőségek és a toalett elérhetősége. A külvilággal való jó kapcsolattartást, a családdal, barátokkal való levelezés, telefonálás, látogatások rugalmas rendszerét követelik meg. Külön figyelmet fordítanak a sajátos csoportok problémáira, úgymint a nők, a fiatalok és a külföldiek. Ellenőrzik a fogvatartottakkal szemben alkalmazott kényszerítő eszközök használatát, az azt követő orvosi vizsgálat elvégzését és mindezek dokumentálását. Fontos a hatékony jogorvoslat, a független hatósághoz való kérelem előterjesztésének lehetőségét biztosítani kell. Hasonló jelentőségűek a független hatóság általi rendszeres látogatások, ellenőrzések. Fontos érdek, hogy a fegyelmi eljárás megfelelően szabályozott legyen. Külön figyelmet fordítanak a veszélyes fogvatartottakra, a magánelzárással járó fenyítés hatálya alatt állókra, a fogvatartottak közötti erőszak jelenségére, a különleges biztonságú körletekre („*high security units*”), az életfogytig tartó és a hosszú tartamú szabadságvesztést töltőkre. Kiemelt vizsgálati terület a fiatalok bebörtönzöttök helyzetének vizsgálata, átfogóan vizsgálja a CPT az egészségügyi szolgáltatásokat, az ahhoz való hozzáférés lehetőségét, beleértve az orvoshoz jutást, a megfelelő ellátást, a prevenciót (beleértve a szűrővizsgálatok kérdését, az öngyilkosság és az erőszak megelőzését), a szakmai függetlenséget. A CPT hangsúlyozza a személyzet képzésének kiemelt fontosságát, a tréningek szervezését a kommunikációs képességek fejlesztésére, mely az emberi méltóság tiszteletén alapul. A CPT ezeknél a következtetéseknél az Európai Emberi Jogi Bíróság esetértelmezéseiből, illetve annak gyakorlati tapasztalataiból indul ki.²¹

²¹ Vókó 2010, i. m., 381. p.

A felsorolás a teljesség igénye nélkül készült, azzal a további megszorítással, hogy csak a büntetés-végrehajtást érintő területekre terjed ki (nem érinti a rendőrségi fogdákat, a fiatakorúak javítóintézteit, a polgári egészségügyi intézményeket, amelyeknél szintén figyelembe kell venni az európai büntetés-végrehajtási szabályokról szóló ajánlást).

Magyarországon 1994. november 1–14. között tett látogatást a CPT. *„A bizottság látogatása során, valamint a Kormányhoz eljuttatott jelentésében is hangsúlyozta, hogy a büntetés-végrehajtás feletti törvényességi felügyeletet ellátó ügyészek rendszeres ellenőrzése a fogva tartó szerveknél jelentősen hozzájárulhat a bántalmazás megelőzéséhez, ezért azt javasolta, hogy az ügyészség a jövőben az eddiginél még nagyobb figyelmet fordítson a kínzás, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére.” Lábjegyzet jó lenne.*

3.7. A büntetés-végrehajtási bíró feladatai a magyar jogban

A Bv. tvr. korábbi megfogalmazása a joghátrányok érvényesítését és a reszocializációt tartotta a szabadságvesztés céljának. Az új szabályozás az elítéltek társadalomba való be-, illetve visszailleszkedését tűzi ki célul, hangsúlyt fektetve a speciális egészségügyi, gyógyító és rehabilitációs programokon való részvétel elősegítésére.²²

A bv. bíró hatáskörét a Bv. tvr. I. részének II. fejezete tartalmazza, amelynek címe *„A bíróság büntetés-végrehajtási feladatai”*, majd a jogszabály az egyes büntetések és intézkedések végrehajtását szabályozza. Tehát maga a törvényi szabályozás is egyértelműen elkülöníti, mi az, ami bírói tevékenység, s mi az, ami büntetés-végrehajtási feladat.

A bv. bíró döntési jogköre:

1. A szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása [Bv. tvr. 7. §, 28/A. §, Bv. Szabályzat 194. §, 9/2002. (IV. 9.) IM rendelet (továbbiakban: IM rendelet) 49. §];
2. enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása [Bv. tvr. 7/A. §, 28/B. §, Bv. Szabályzat 167–169. §; IM rendelet 51. §];
3. fenyítés elleni fellebbezés elbírálása [Bv. tvr. 7/B. §, 43. § (4) bek., 121. § (3) bek., 11/1996. (X. 15.) IM rendelet 23. §, 31. § (2) bek., 34. §, IM rendelet 52. §];
4. biztonsági zárkába vagy körletre helyezés elleni fellebbezés elbírálása [Bv. tvr. 7/C. §, 43. § (4) bek., 121. § (3) bek., 11/1996. (X. 15.) IM rendelet 23. §, 31. § (2) bek., 34. §, IM rendelet 52. §];
5. feltételes szabadságra bocsátás [régi Btk. 47-48/A. §, új Btk. 38-40. §, régi Btk. 47/A.-48. §, új Btk. 42-45. §, Bv. tvr. 8. §, Bv. Szabályzat 198-199. §, IM rendelet 40. §];
6. feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárása [régi Btk. 47. § (4) bek., új Btk. 38. § (4) bek., Bv. tvr. 7/D. §, 17. §, 23/A. §];

²² Bv. tvr. 19. § (1)–(2) bekezdés.

7. a feltételes szabadság megszüntetése [régi Btk. 48. § (4)-(5) bek., 48. § (1) bek., új Btk. 40. §, Bv. tvr. 9. §, IM rendelet 40. §];
8. az elítélt sajtó útján történő nyilatkozattételét, illetve annak közzétételét [Bv. tvr. 9/A. §, 36/C. §] megtagadó határozat elleni fellebbezés elbírálása, közérdekű munka végrehajtásának helyéül munkahely kijelölése [Bv. tvr. 60. § (1) bek.];
9. a közérdekű munka végrehajtására a munkahely kijelöléséről szóló határozat és az új munkahely kijelölése iránti kérelem elutasítása elleni fellebbezés elbírálása [Bv. tvr. 10. §, 66. § (4) bek.];
10. közérdekű munka végrehajtásának félbeszakítása [Bv. tvr. 65. § (2) bek., 66. § (3) bek.];
11. közérdekű munka átváltoztatása szabadságvesztésre [Bv. tvr. 11/A. §, 11/B. §];
12. halasztás a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés megkezdésére [Bv. tvr. 11/A. § (6) bek., 65. § (1) bek.];
13. a közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítása [Bv. tvr. 11. §, 67/B. §];
14. pénzbüntetés átváltoztatása szabadságvesztésre [új Btk. 51. §, 86. § (2)–(3) bek., 112. §, 114. §, Bv. tvr. 11/C. §];
15. pártfogó felügyelet elrendelése [új Btk. 69. § (1) bek. b) pont, 119. §, Bv. tvr. 13. §, 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet, IM rendelet 115–125/A. §];
16. pártfogó felügyelet megszüntetése [Bv. tvr. 13/A. §, 100. §];
17. a bíróság határozatában előírt pártfogó felügyeleti magatartási szabályok megváltoztatása [Bv. tvr. 13. § (2) bek., IM rendelet 126. §];
18. a szabadságvesztés fokozatának utólagos meghatározása fiatalokként elítélt huszonegyedik életévét betöltő személy esetében [új Btk. 35. § (2) bek, 37. §, Bv. tvr. 14. §, IM rendelet 50. §];
19. elévülés [Btk. 26-28. §, Bv. tvr. 14/A. §, 18. §];
20. fiatalok elbocsátása javítóintézetből [Btk. 121. § (1)–(2) bek., Bv. tvr. 8-9. §, 15. §, 112. §, IM rendelet 131. §];
21. ideiglenes elbocsátás megszüntetése [új Btk. 121. § (1)–(2) bek., Bv. tvr. 15. §, IM rendelet 132–133. §];
22. javítóintézeti nevelés átváltoztatása szabadságvesztésre [új Btk. 122. §, Bv. tvr. 16. §, IM rendelet 132–133. §];
23. a kiutasítás végrehajtását kizáró ok fennállásának megállapítása [Bv. tvr. 12. §];
24. a kiutasítás mellékbüntetés végrehajthatóságának az ügyész indítványára, de legalább kétvétenkénti megvizsgálása [Bv. tvr. 12. § (4) bek.].

3.9. A büntetés-végrehajtási bíró feladatainak eljárásjoga

A szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása²³

A 2013. július elsejei hatályos szabályok szerint az új Btk. hatályba lépésével már csak a Bv. tvr. szabályai az irányadók a fokozatváltásra, a Bv. tvr. 28/A. § tartalmazza a vizsgálandó feltételeket. A rendelkezésben új a 28/A. § (1a) bekezdés, mely a már engedélyezett enyhébb fokozat hatályon kívül helyezését ismerteti. Az iratok alapján való döntés és érdemi indokolás nélküli elutasítás lehetőségének bevezetése is újdonság.

Enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása²⁴

A 2013. július elsejei jogszabályváltozás, a végrehajtási fokozatváltáshoz hasonlóan, bevezette az iratok alapján való eljárást és az érdemi indokolás nélküli elutasítás lehetőségét. Az enyhébb végrehajtási szabályok (EVSZ) alkalmazása a progresszív büntetés-végrehajtási gyakorlat kipróbált, jól bevált intézménye.

Fenyítés²⁵ és biztonsági zárkába vagy körletre helyezés elleni fellebbezés elbírálása²⁶

Az előzetesen letartóztatott személyekre és a szabadságvesztést töltőkre vonatkozó rendelkezéseket a 2013. július elsejei jogszabályváltozás az elzárást és a szabálysértési elzárást töltőkre is kiterjeszti.

Feltételes szabadságra bocsátás²⁷

A feltételes szabadság elősegíti a társadalomba való fokozatos visszavezetést (alapgondolata is a progresszív börtönrendszerhez kapcsolódóan jelent meg), érdekeltté teszi az elítéltet a büntetés célja megvalósításában való együttműködésben, az elítélt számára átmenetet és próbatételt is jelent a reszocializációhoz. A korábbi szabadulás reménye az elítélt viselkedését, magatartását pozitívan befolyásolja.

A feltételes szabadságra bocsátás eljárási szabályai

A feltételes szabadságra bocsátásról *a bv. intézet előterjesztése alapján a bv. bíró dönt*. A feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt, az *elítélt meghallgatása után* határoz. Amennyiben a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontjáig legalább két hónap még rendelkezésre áll, a bv. bíró *elrendelheti a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését is*. A pártfogó felügyelet e véleményének elkészítése érdekében az elítélt szintén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének időpontja előtt legalább két hónappal a bv. intézetben

²³ Bv. tvr. 7. § és 28/A. §

²⁴ Bv. tvr. 7/A. § és 28/B. §

²⁵ Bv. tvr. 7/B. §

²⁶ Bv. tvr. 7/C. §

²⁷ Bv. tvr. 8. §

meghallgathatja, és vele ettől az időponttól kezdődően – a Bv. tvr. szóhasználatával – rendszeresen érintkezhet.²⁸

A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárása²⁹

A 2013. július elsejei jogszabályváltozás egyszerűsítette az eljárást. A megelőző időszakban a szabályozás összetettsége a régi Btk. 47. § (4) bekezdés e) pontján és a 2/2010. BJE-n alapult. A módosítás által ez bv. bírói alapfeladattá válik, és eljárási szabályait a Bv. tvr. a szabadságvesztés végrehajtási szabályai között, a 23/A. §-ban rögzíti.

A feltételes szabadság megszüntetése³⁰

Ha a magatartási szabályok megszegése miatt a feltételes szabadság megszüntetésének lehet helye, az ügyész az elítélt tartózkodási helye szerint illetékes büntetés-végrehajtási bírónak tesz indítványt.

Jogorvoslat a feltételes szabadságra bocsátás esetén

A feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatos bv. bírói eljárással összefüggésben fordulhat elő, hogy a feltételes szabadságra bocsátást engedélyező bírósági határozat kelte és a szabadon bocsátás határideje közötti időben az elítéltet előzetes letartóztatásba helyezik, vagy vele szemben szabadságvesztés végrehajtását rendelik el. Ilyen esetben a 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet 198. § (2) bekezdése alapján az elítélt nem bocsátható szabadon. A bv. bíró ilyenkor deklaratív határozatot hoz, és megállapítja, hogy a feltételes szabadságra bocsátást kimondó határozat nem hajtható végre.

Az elítélt sajtó útján történő nyilatkozattétele, illetve nyilatkozatának közzététele

A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény szerinti sajtótermékekben való, illetőleg az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény szerinti elektronikus hírközlő hálózat útján történő közzétételre jogosult az elítélt.

A közérdekű munka végrehajtására a munkahely kijelöléséről szóló határozat és az új munkahely kijelölése iránti kérelem elutasítása elleni fellebbezés elbírálása

A közérdekű munka végrehajtására a kijelölt munkahely, ha a kijelölésre még nem került sor, az elítélt lakóhelye, illetve tartózkodási helye szerinti büntetés-végrehajtási bíró volt az

²⁸ Bv. tvr. 8. § (1)–(2) bek.

²⁹ Bv. tvr. 7/D. §

³⁰ Bv. tvr. 9. § (2) bek

illetékes.³¹ A 2013. július hó 1. napján történt jogi környezetváltozások révén kikerült a bv bírói feladatkörből az első munkahely kijelölése.

Közérdekű munka megkezdésére halasztás és felfüggesztés³²

A Be. 591–596. §-aiban biztosítja, hogy a bíróság egyes büntetések megkezdésére, fizetések teljesítésére *halasztást engedélyezzen*.

Közérdekű munka átváltoztatása szabadságvesztésre³³

A bv. bíró hivatalból vagy az ügyész indítványára az új Btk. 49. §-ában meghatározott feltételek fennállása esetén – az iratok alapján – a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét *szabadságvesztésre változtatja át*.³⁴

Pénzbüntetés szabadságvesztésre való átváltoztatása³⁵

2013. július 1. napjától a pénzbüntetés átváltoztatása szabadságvesztésre eljárás módosult. A megelőző szabályozás ezt az alapügyben eljáró bíróság feladataként határozta meg. A jogszabályváltozás a bv. bíró hatáskörét bővíti ezzel az új eljárással. Nemfizetés vagy az első részlet elmulasztása esetén kerül rá sor, azonban újdonság, hogy míg a megelőző szabályozásban az átváltoztatott pénzbüntetés mindig fogházat eredményezett, az új Btk. már úgy rendelkezik, hogy ha a pénzbüntetést végrehajtandó szabadságvesztés vagy felfüggesztett szabadságvesztés mellett szabják ki, és a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását utóbb elrendelik, az átváltoztatott pénzbüntetés a szabadságvesztés fokozatához igazodik. A meg nem fizetett pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést úgy kell megállapítani, hogy egynapi tétel helyébe egynapi szabadságvesztés lép.

Halasztás a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés megkezdésére

A Bv. tvr. 11/A. § (6) bekezdése felhatalmazza a bv. bírót arra, hogy a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés megkezdésére fontos okból halasztást engedélyezzen. Ez a végzés igazgatási jellegű, ezért a jogalkotó kizárta ellene a fellebbezés lehetőségét. Ha a bv. bíró mellőzi a közérdekű munka szabadságvesztésre történő átváltoztatását, a bünygyi költséget az állam viseli.

³¹ Bv. tvr. 11. § (1). A 67/B. §-ban meghatározott ok fennállása esetén a büntetés-végrehajtási bíró az iratok alapján megállapítja a közérdekű munka végrehajthatóságának megszűnését.

³² VÓKÓ György: *Magyar büntetés-végrehajtási jog szakvizsga előkészítő*, e-tananyag, CompLex, 2011.

³³ Bv. tvr. 11/A. §

³⁴ Bv. tvr. 11/B. § (1) alapján

³⁵ Bv. tvr. 11/C. §

Közérdekű munka végrehajtásának félbeszakítása³⁶

A bv. bíró a közérdekű munka végrehajtását hivatalból vagy kérelemre indokolt esetben szakíthatja félbe, maximum 30 napos időtartamra. Döntése előtt a pártfogó felügyelőt meghallgatja, vagy beszerzi a pártfogó felügyelői véleményt. A félbeszakítás tartama a szabadságvesztés tartamába nem számít be.

Közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítása

A közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítására az elítélt lakóhelye, illetve tartózkodási helye szerinti büntetés-végrehajtási bíró az illetékes.

Pártfogó felügyelet

A pártfogó felügyelet társadalomvédelmi célokat szolgáló, a régi Btk. 70. § (1) bekezdés 7. pontjában, az új Btk. 63. § (1) bekezdés *d*) pontjában megjelölt büntetőjogi intézkedés, amelynek „célja, hogy az elkövető ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el, és segítséget nyújtson a társadalomba való beilleszkedéséhez, az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez” [Bv. tvr. 92. § (1) bek.].

A pártfogó felügyelet elrendelése³⁷

Ha a feltételes szabadságra bocsátott, a próbára bocsátott, a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt visszaeső, akkor pártfogó felügyelet alá kerül. A pártfogó felügyelő köteles tájékoztatást adni igény esetén az ügyész, illetve a bíróság számára arról, hogy a terhelt a kilátásba helyezett magatartási szabályok vagy kötelezettségek teljesítését vállalja-e, és képes-e teljesíteni; a sértett hozzájárul-e a részére adandó jóvátételhez; valamint arról, hogy van-e a terhelt adottságainak megfelelő munkalehetőség, egészségügyi és szociális intézményi ellátási lehetőség, vagy a terhelttel szemben egyedi magatartási szabály elrendelése megfelelő és végrehajtható szankció-e.

A magatartási szabályok megváltoztatása

A magatartási szabályok megváltoztatását, módosítását az *ügyész, a rendőrség és a pártfogó felügyelő* is javasolhatja, és maga a *pártfogolt* is *kérheti*.

³⁶ Bv. tvr. 67/A. §

³⁷ VÓKÓ 2011, *i. m.*

A pártfogó felügyelet megszüntetése³⁸

A Btk. 70. § (3) bekezdésében foglalt feltételek fennállása esetén a pártfogó felügyelő jelentést készít, és annak megküldésével a pártfogó felügyelet megszüntetésére tesz javaslatot az ügyésznek.

Szabadságvesztés fokozatának utólagos meghatározása fiatalokként elítélt huszonegyedik életévét betöltő személy esetében³⁹

Amennyiben a szabadságvesztésre ítélt fiatalok a büntetés végrehajtása alatt tölti be a 21. életévét, a bv. bírónak kell rendelkeznie arról, hogy a szabadságvesztést a továbbiakban melyik bv. fokozatban kell végrehajtani.⁴⁰

Fiatalok elbocsátása javítóintézeti nevelésből⁴¹

A javítóintézeti nevelés folytatásának vagy ideiglenes foganatba vételének elrendelésére az a bíróság illetékes, amelynek az illetékességi területén az elítélt a javítóintézeti nevelés folytatásának elrendelése iránti indítvány előterjesztése idején tartózkodott.

A javítóintézeti nevelés átváltoztatása szabadságvesztésre⁴²

2013. július elsejétől a jogintézmény anyagi jogi szabályait a Btk. 122. §-a tartalmazza. Az új eljárási fajta – melynek eljárási és hatásköri szabályai a Bv. tvr.-ben található – úgy rendel, hogy ha a fiatalok javítóintézeti nevelésre ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt még a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztést kell végrehajtani, vagyis a javítóintézeti nevelés hátralévő része helyébe szabadságvesztés lép. Az anyagi szabály szerint két nap javítóintézeti nevelésnek egy nap szabadságvesztés felel meg.⁴³

A javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás szabályai

A bíróság azt, aki legalább egy évet töltött az intézetben, onnan ideiglenesen elbocsátja, ha a kiszabott javítóintézeti nevelés felét már letöltötte, és alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető.

³⁸ Bv. tvr. 13/A. § (5) bek., 100. §

³⁹ Bv. tvr. 14. §

⁴⁰ BH 1982. 130.

⁴¹ Bv. tvr. 15. §

⁴² Bv. tvr. 16. §

⁴³ Az ország első, erre a célra épült impozáns és tágas állami leányjavító intézetét 1890-ben alapították Rákospalotán. 7 és 20 év közötti, bűncselekményt elkövetett vagy züllésnek indult lányokat neveltek e falak között bírói utasításra, illetve szülői kérésre. A nevelés keresztény szellemben, családokban folyt. Az eltelt 110 év során sok minden változott az intézetben, az irányító szervezetek, a pedagógiai módszerek, a társadalom elvárásai, a bekerülő fiatalok személyisége, állapota stb. Jelenleg a Szociális és Munkaügyi Minisztérium felügyelete alá tartozik a Rákospalotai Javítóintézet.

A javítóintézeti ideiglenes elbocsátás megszüntetése

A pártfogolttal szemben a következő szankciók alkalmazhatók: a magatartási szabályok szigorítása, a próbára bocsátás megszüntetése, a próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának elrendelése, a feltételes szabadság megszüntetése, az elhalasztott vádemelés esetén annak benyújtása, az ideiglenes elbocsátás megszüntetése, a szabálysértés címén történő felelősségre vonás, a szankciók együttes alkalmazása több pártfogó felügyelet esetén.

A kiutasítás végrehajthatósága kizártságának megállapítása

Ha kiutasításról beszélünk, akkor idegenrendészeti eljárás keretében meghozott, vagy bíróság által jogerősen kiszabott kiutasítás mellékbüntetés végrehajtásáról lehet szó.

A bírói kiutasítás és a büntetés-végrehajtási bíró eljárása⁴⁴

Magyarország bíróságai jogerős ítéleteikben büntetésként mind a harmadik országbeli állampolgárt, mind pedig az EGT-állampolgárt vagy a magyar állampolgár harmadik országbeli családtagját Magyarország területéről kiutasíthatják, amennyiben az országban tartózkodása nem kívánatos.

A biztonságos ország fogalmának vizsgálati szempontjai a közigazgatási hatósági és a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban

A közigazgatási hatósági és a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban is a biztonságos ország fogalmának vizsgálatakor az előterjesztett kérelemben hivatkozott ok az irányadó. Az országinformáció minőségi normái címmel 2004-ben megszületett az első, kifejezetten a menekültügyi országinformáció kutatásával és felhasználásával foglalkozó kézikönyv, melyet az Európai Menekültügyi Alap által finanszírozott COI⁴⁵ NetWork and Training nemzetközi projekt keretében hozott létre a bécsi ACCORD országinformációs kutatóközpont, az UNHCR-rel, a Menekültek és Száműzöttek Európai Tanácsával (ECRE) és számos társadalmi szervezettel történt hosszas egyeztetés után.

A non-refoulement vizsgálata

A büntetés-végrehajtási bíró feladatai közé tartozik a kiutasítás végrehajtását kizáró ok fennállásának megállapítása és a kiutasítás büntetés végrehajthatóságának az ügyész indítványára, de legalább kétévenkénti megvizsgálása.

3.9. De lege ferenda

⁴⁴ JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *Kiutasítás végrehajtásának eljárásjogi kérdései* monográfia nyomán, Pécs, PTE ÁJK Egyetemi Jegyzet, 2011, 86-197. p.

⁴⁵ *Country of origin information* (COI) – az országinformáció rövidítése

A büntetés-végrehajtás stádiumában az igazságszolgáltatásnak kell megvédenie az emberi jogokat, és lehetővé kell tennie minden emberi konfliktus megoldását. A büntetés-végrehajtás garanciarendszereinek részletes áttekintése után megállapítható, hogy az ügyészi felügyelet mellett a bv. bíróhoz fordulás lehetősége ebben a tekintetben megfelelően hatékony igazságszolgáltató és jogorvoslati fórum. Láttuk, hogy kevés ország jogrendszere biztosít az elítéltek számára a végrehajtás során ilyen széles körű jogorvoslati lehetőséget.

A bíróság bv. igazgatási tevékenységével összefüggésben észlelt intézkedésre okot adó körülmény esetében az ügyész a jogszabályi rendelkezés érvényesülésének biztosítása érdekében a megyei (fővárosi) törvényszék elnökének intézkedését kezdeményezi. Ez az észlelés nem alapulhat nyomozáson, de még vizsgálódáson sem, ugyanis a bírói függetlenség sérülne. Jogalkotói feladat ezt az állapotot is kiküszöbölni, s ezáltal megszűnhetnének a vélhetően adminisztrációs hiba, figyelmetlenség, remélhetően a véletlen miatt végre nem hajtott büntetések.

Vókó György véleménye szerint: „A jogok mellett meg kell követelni a kötelességek teljesítését is. A kontroll szervei közül ebben az ügyészség egyedül maradt. Minden más jogvédő társadalmi és állami szerv „a fogvatartottnak jár” egyoldalú szemléletű intézkedéseket követelt. A magyar büntetés-végrehajtás irányultságát, stratégiáját tekintve „sodródó”, a mindenkori kormányzati ad hoc célkitűzéseket végrehajtani próbáló, önálló arculattal nem rendelkező, nehézkesen és költségesen működő.”⁴⁶ Mindez talán összefoglalóan ismerteti a honi büntetés-végrehajtási politikák változásait.

Mint láttuk, a Bv. tvr. rendelkezései is változtak az új Btk. hatályba lépésével egy időben. Egy hónappal a rendelkezések életbe lépését követően, 2013. augusztus hónapban pedig az új bv. kódex tervezete – mint azt fentebb említettem – felkerült a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium honlapjára. Ezekből is leszűrhető, hogy komoly a jogalkotói szándék egy egységes szabályozás megalkotására. Az is látható, hogy a statisztikai adatok változása alátámasztja a jogszabálytervezet módosításait, tehát folyamatosan, fél szemmel figyelve más országok próbálkozásait, törekvéseik eredményességét, a belső körülmények, állapotok mentén valóban javasolt egységbe foglalni a honi jogszabályokat.

4. A monográfia témakörében megjelent publikációk

4.1. Megjelent könyvek, könyvrészletek

- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *Kiutasítás végrehajtásának eljárásjogi kérdései monográfia nyomán*, Pécs, PTE ÁJK Egyetemi Jegyzet, 2011, 86-197. p.

4.2. Megjelent tanulmányok

- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *Szemelvények az egyetemes jogtörténet forrásaiból sorozat. A délkelet-európai jogcsoport-régió a középkorban kötet, Horváth Pál*

⁴⁶ VÓKÓ 2010, i. m., 734. p.

szerkesztésében, IV. fejezet: *A román feudális jog forrásaiból*, Budapest, Szent István Társulat, 2002, 57-77. p.

- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *Fogvatartottakkal való bánásmód egyes problémái – Szakdolgozat*, Budapest, ELTE ÁJK, 2005.
- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *A büntetőjogi szankciók és végrehajtásuk törvényességének és hatékonyságának tényezői, hasonlóságok és különbségek az európai és magyar igazságszolgáltatás rendszerében*, Magyar Jogász Egylet II. pályadíj, 2005.
- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *Vókó György „Büntetés-végrehajtási jog” című könyvéről*, Börtönügyi Szemle, 2009/1, 115-117. pp.
- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *Brazil börtönök: a társadalom kudarcától a maffiáig*, Börtönügyi Szemle, 2010/1, 83-90. p.
- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *Stratégiai megoldások a francia börtönökben elkövetett öngyilkosságok megakadályozására*, Börtönügyi Szemle, 2010/3, 73-78. p.
- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *Az előzetes letartóztatással kapcsolatos vélemények a francia szakirodalomban*, Jogelméleti Szemle, 2011/4
- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *Az elektronikus monitoring francia gyakorlata*, Börtönügyi Szemle, 2011/3, 91-100. p.
- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *A kiutasítás bírói kontrollja*, Belügyi szemle, 2012/4, 107-115. p.

4.3. Megjelenésre elfogadott publikációk

- JÓJÁRT Borbála Gyöngyike: *A büntetés-végrehajtási bíró szerepe és működése egyes európai országokban*, Börtönügyi Szemle, 2014/1